

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Hildén, Raili; Rautopuro, Juhani

Title: Ennustavatko perusopetuksen päättövaiheen oppimistulokset menestystä englannin kielen ylioppilaskokeessa?

Year: 2017

Version:

Please cite the original version:

Hildén, R., & Rautopuro, J. (2017). Ennustavatko perusopetuksen päättövaiheen oppimistulokset menestystä englannin kielen ylioppilaskokeessa?. In M. Kallio, R. Juvonen, & A. Kaasinen (Eds.), *Jatkuvuus ja muutos opettajankoulutuksessa* (pp. 26-43). Suomen ainedidaktinen tutkimusseura ry. Ainedidaktisia tutkimuksia, 12. <http://hdl.handle.net/10138/229862>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Ennustavatko perusopetuksen päättövaiheen oppimistulokset menestystä englannin kielen ylioppilaskokeessa?

RAILI HILDÉN JA JUHANI RAUTOPURO

raili.hilden@helsinki.fi
Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta

Tiivistelmä

Artikkelissa paneudutaan lukio-opintojen vaikuttavuuteen tasa-arvoisten oppimistulosten edistäjinä englannin kielen pitkän oppimäärän näkökulmasta. Tutkimusongelmat kohdentuvat perusopetuksen päättövaiheen oppimistulosten ja ylioppilastutkintoarvosanan yhteyksiin opiskelijan taustamuuttujien valossa. Perusopetuksen aineisto kerättiin 2013 ja ylioppilaskoeaineistot samoilta opiskelijoilta vuosina 2015–2016. Eniten ylioppilaskokeessa menestymistä ennusti perusopetuksen päättyessä osoitettu kielitaito, etenkin kuullun ja luetun ymmärtämistaito. Perusopetuksessa havaitut sukupuolten, jatko-opintosuunnitelmien, vanhempien koulutustaustan ja koulun opetuskielen mukaiset erot kielitaidossa näkyivät englannin ylioppilaskoemenestyksessä. Sitä selittivät eniten peruskouluikäinen kielitaito, perusopetuksen päättöarvosana ja käsitys omasta osaamisesta. Lukio-opetuksen aikana englannin taidon taso ja laatu kohenivat, mutta saavutuserojen tasoittaminen säilyy opetuksen haasteena.

Avainsanat

oppimistulosten arviointi, englannin kieli, ylioppilastutkinto, kielenopetus

Johdanto

Tutkimuksen tavoitteena oli kuvata ja analysoida oppilaiden suoriutumista samassa oppiaineessa perusopetuksen ja lukion päättövaiheessa ja tehdä tältä pohjalta johtopäätöksiä lukio-opetuksen vaikuttavuudesta sekä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta yleissivistävässä koulutuksessa. Yleisen maksuttoman perusopetuksen tarkoittama mahdollisuuksien tasa-arvo on yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja demokratian edellytys. Perusopetuslain (628/1998) mukaan perusopetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoa yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana. Yhdenvertaiset mahdollisuudet opetukseen ja koulutukseen ja keskeisten tietojen ja taitojen saavuttamiseen turvaa perustuslain (731/1999) ohella myös yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

Yhteiskunnan vastuu tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisessa on olennainen, sillä yksilöllinen lahjakkuus ei synny ja kehity tasavertaisesti. Se kehittyy tai taantuu elinolojen mukaan, ja etenkin vanhempien koulutustason ja sosioekonomisen aseman vaikutus oppimistuloksiin on tunnistettu jo kauan (Coleman ym., 1966; Husén, 1972; Bourdieu & Nice, 1990). Sukupuolten tasa-arvo oppimistuloksissa vaihtelee oppiaineittain, mutta Suomessa tytöt menestyvät useimmissa aineissa poikia paremmin (Vettenranta ym., 2017). Tasa-arvo-ongelmia on havaittu myös perusasteen ja toisen asteen oppilaitosvalinnoissa (Kalalahti & Varjo, 2012; Hotulainen ym., 2016).

Tämän tutkimuksen oppilaat olivat opiskelleet perusopetuksessa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaisesti ja suorittaneet lukio-opintonsa vuoden 2003 lukion opetussuunnitelman perusteita noudattaen. Englannin kielen, kuten muidenkin vieraiden kielten tavoitteet esitettiin sekä perusopetuksen että lukion opetussuunnitelman perusteissa siten, että niissä kuvattiin hyvän osaamisen taso kielten eurooppalaista viitekehysasteikkoa soveltaen (CEFR, 2001; Hildén & Takala, 2007). Tätä arvosanan 8 kuvausta käytetään tässä yhteydessä tavoitetasona. Perusopetuksen päättyessä arvosanaan 8 oikeuttava hyvä osaaminen oli ymmärtämistaitojen osalta B1.1 ja tuottamistaitojen osalta A2.2. (POPS 2004). Käytännössä molemmat tasot tarkoittavat kielialueen arjessa selviytymistä ja tavalliseen, konkreettiseen sanastoon ja rakenteisiin nojaavaa kehittyvää peruskielitaitoa. Lukion päättyessä tavoitteena on eurooppalainen itsenäisen kielitaidon perustaso B2.1, jolla kielenkäyttäjät selviytyy kielellisesti ja asiallisesti komplekseista tilanteista, joita kohtaa kielialueella pysyvästi asuva tai opiskeleva henkilö.

Tutkimuskysymykset

Tutkimustehtäväksi asetimme lukio-opetuksen vaikuttavuuden tarkastelun englannin oppiaineen osalta, ja lähestymme sitä vastaamalla kahteen tutkimuskysymykseen:

1. Mitä yhteyksiä havaitaan perusopetuksen päättövaiheessa osoitetun englannin taidon ja oppiaineeseen kohdistuvien käsitysten (oppiaineen miellisyys, hyödyllisyys ja kokemus sen osaamisesta) ja englannin ylioppilaskokeessa menestymisen välillä?
2. Mitä yhteyksiä havaitaan oppilaan taustatekijöiden (oppilaan sukupuoli, koulun opetuskieli, vanhempien koulutustaso, arvosana ja koulu) ja englannin ylioppilaskokeessa menestymisen välillä?

Tutkimuksen suorittaminen

Otos ja aineistonkeruu

Tutkimusaineisto on peräisin kahdesta lähteestä. Toinen on englannin kielen pitkän oppimäärän arviointiaineisto perusopetuksen päättövaiheessa vuonna 2013 ja toinen samojen oppilaiden ylioppilastutkinnon pitkän englannin koetulokset. Perusopetuksen otosperustaiseen oppimistulosten arviointiin osallistui 3476 oppilasta 109 koulusta. Tyttöjä otosoppilasta oli 1697 ja poikia 1766. Suomenkielisiä oppilaita oli 2966 ja ruotsinkielisiä 510. (Härmälä, Huhtanen & Puukko 2014.)

Perusopetuksen päättövaiheessa oppimistulosten arviointien vakiintuneen käytännön mukaan niissä tarkastellaan opetussuunnitelman tavoitteiden toteutumista oppiainesisältöjen hallinnassa ja lisäksi oppilaiden käsityksiä (Jakku-Sihvonen, 2013). Käsitteitä oli 15, ja ne koskivat sitä, miten paljon oppilas pitää oppiaineesta (esim. ”Englanti on yksi lempiaineistani”), miten hyödylliseksi hän sen kokee (esim. ”Uskon tarvitsevani työelämässä englannin kielen taitoa”) ja miten hyvin hän kokee menestyvänsä oppiaineessa (esim. ”Mielestäni olen hyvä englannin kielessä”). Lisäksi kartoitettiin opiskelukäytänteitä ja työtapoja, mutta ne eivät kuulu tämän tutkimuksen piiriin. Kielitaitoa mitattiin tehtäväsarjalla, johon sisältyi kuullun ja luetun ymmärtämisen tehtäviä ja kirjoitus- ja puhetehtäviä opetussuunnitelman mukaisista aihepiireistä. Puhetehtävät suoritti kustakin otoskoulusta korkeintaan 16 satunnaisesti poimittua oppilasta. Oppilaiden käsityksiä mitattiin 19 väittämällä, joihin oppilas otti kantaa viisiportaisella yksimielisyyden astetta kuvaavalla Likert-asteikolla.

Selkeästi yli puolet (55,5 %) perusopetuksen päättövaiheen englannin kielen oppimistulosten arviointiin osallistuneista otosoppilaista (n = 1903) aikoi pyrkiä lukioon. Heidän osaltaan lopullista toteumaa lukioon siirtymisestä ei tiedetä, mutta englannin kielen pitkän oppimäärän ylioppilaskoe-arvosana arvosana tuli mukaan tutkimukseen 1310 (68,8 %) oppilaalta. Otosoppilaista 1466 (45,5 %) aikoi pyrkiä ammatilliseen koulutukseen. Heistä kuitenkin 168 oppilasta, eli noin joka yhdeksäs (11,5 %) jatkoi opintojaan lukiossa ja suoritti A-englannin ylioppilaskokeen. Lisäksi ylioppilaskoe-arvosana oli yhdistettävissä dataan kolmelle oppilaalle, jotka aikoiivat hankkia perusopetuksen jälkeen lisävalmiuksia (esim. kymppiluokka). Kymmenen englanninkielen ylioppilaskokeen suorittanutta oppilasta ei kertonut jatko-opintotoiveistaan perusopetuksen päättövaiheen arvioinnin yhteydessä.

Ylioppilastutkinnon englannin kielen kokeet (kevät 2015 ja 2016, syyskuu 2015) mittasivat kuullun ja luetun ymmärtämistäitoja, sanaston ja rakenteiden hallintaa ja kirjallista tuottamista. Näiden yhteispistemäärä tuotti pitkän englannin ylioppilastutkintoarvosanan, johon perusopetuksen arviointituloksia verrataan. Englannin tutkintoarvosanat on sittemmin verrannettu kielitaidon tasoja kuvaavaan eurooppalaiseen asteikkoon (Huhta 2017). Tämä tasoarvio rinnastetaan soveltuvin osin perusopetuksen arviointituloksiin.

A-englannin ylioppilaskokeen arvosanaajakauma esitetään taulukossa 1. Taulukossa on huomioitu paras arvosana, mikäli yrityksiä on useampia. Taulukko perustuu tutkintokertoihin kevät ja syyskuu 2015 ja kevät 2016.

Taulukko 1. Englannin pitkän oppimäärän ylioppilaskokeen arvosanaajakauma sukupuolittain.

Arvosana	Lukumäärä	%	Pojat %	Tytöt %
Improbatur	20	1,3	1,2	1,4
Approbatur	123	8,2	6,6	9,5
Lubenter	279	18,7	14,7	21,6
Cum laude	374	25,1	26,0	24,5
Magna	338	22,7	26,0	20,2
Eximia	266	17,8	19,2	16,9
Laudatur	91	6,1	6,3	5,8
Kaikki	1491	100,0	100,0	100,0

Tekstin tiivistämiseksi ylioppilastutkinnon arvosanoista käytetään jatkossa seuraavia lyhenteitä: *eximia cum laude approbatur* = *eximia*, *magna cum laude approbatur* = *magna*, *cum laude approbatur* = *cum laude* ja *lubenter approbatur* = *lubenter*.

Aineiston analyysi

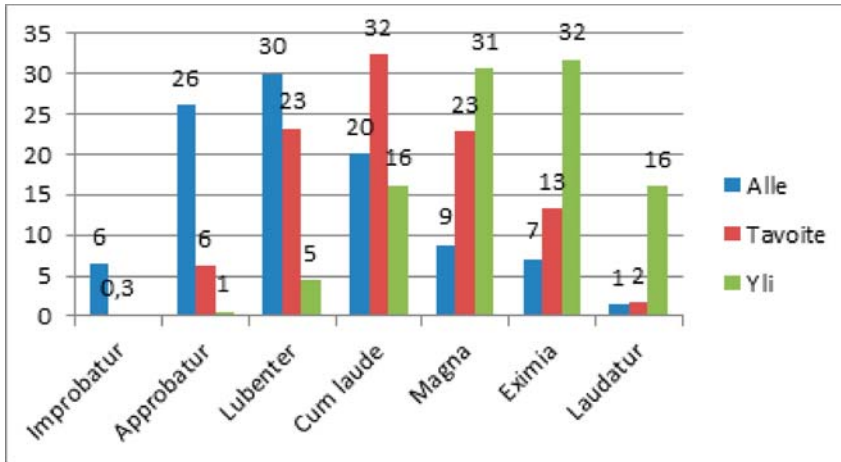
Tutkimusaineisto analysoitiin tilastollisin menetelmin SPSS- ja MIWin-ohjelmissa. Tilastollisen kuvailun lisäksi luokiteltujen muuttujien (mm. taitotasot ja yo-arvosana) väliset yhteydet analysoitiin khiin-neliötestin (χ^2) ja siihen liittyvien residuaali-tarkastelujen avulla. Määrällisten muuttujien välisten yhteyksien analysointiin käytettiin Pearsonin korrelaatiokerrointa, ja askeltavaa (stepwise) regressioanalyysia. Näiden yhteydessä raportoidaan myös yhteyden voimakkuutta kuvaava selitysaste.

Tutkimustulokset

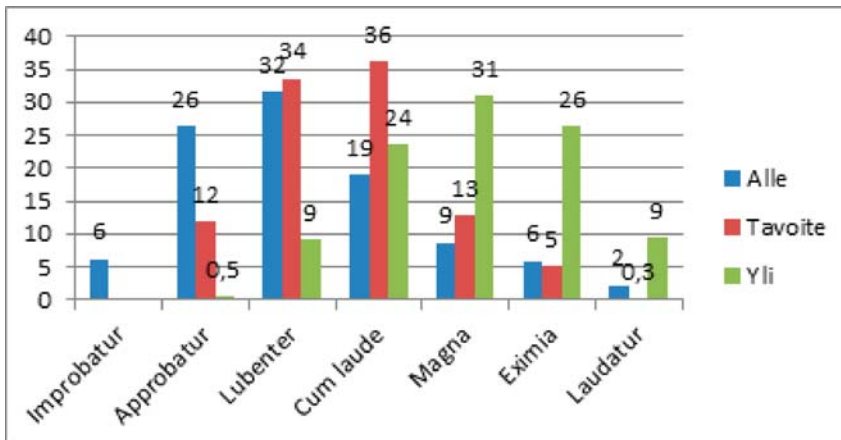
Seuraavaksi tarkastellaan tutkittujen opiskelijoiden A-englannin taidon kehittymistä vertaamalla heidän arviointituloksiaan perusopetuksen ja lukion päättövaiheessa lukio-opetuksen vaikuttavuuden toteamiseksi. Lisäksi analysoidaan arviointituloksia sukupuolen, jatko-opintosuunnitelmien, vanhempien koulutustaustan ja koulun opetuskielen mukaan ja todetaan, missä määrin tutkitut muuttujat selittävät ylioppilastutkinnon englannin kokeessa menestymistä.

Englannin kielen oppimistulokset perusopetuksen ja lukion päättyessä

Tutkimuskysymyksen 1 tarkoittama englannin kielen taidon kehittyminen lukio-opintojen aikana oli vahvasti yhteydessä perusopetuksen päättyessä osoitettuun kielitaitoon. Kuviot 1–4 havainnollistavat neljän perinteisen osataidon kuullun ymmärtämisen, puhumisen, luetun ymmärtämisen ja kirjoittamisen yhteyksiä ylioppilastutkinnon pitkän englannin kokeen kokonaisarvosanaan. Perusopetuksen päättövaiheen osaamista kuvaava aineisto on jaettu kolmeen luokkaan: hyvän osaamisen tavoitetason (arvosanan 8 kuvaus) alittaneet, saavuttaneet ja ylittäneet. Saavuttajilla tarkoitetaan tässä yhteydessä niitä, jotka sijoituivat täsmälleen hyvän osaamisen tasolle. Ylittäjät ja alittajat poikkesivat tavoitteesta vähintään yhden tasoaskelman.

Kuvio 1. Kuullun ymmärtämisen tavoitetason alittajien, saavuttajien ja ylittäjien sijoittuminen englannin ylioppilaskokeen arvosanaluokkiin

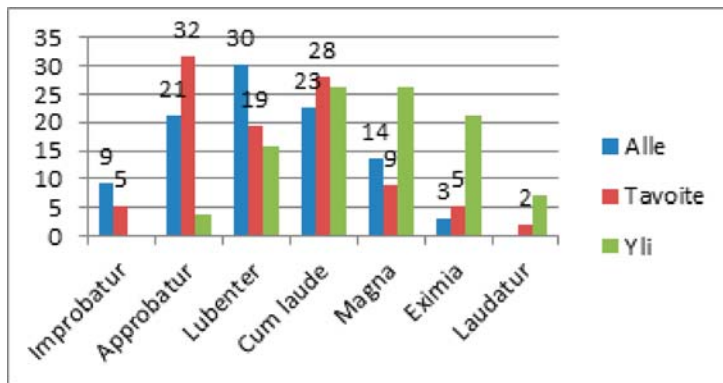

Kuvio 2. Luetun ymmärtämisen tavoitetason alittajien, saavuttajien ja ylittäjien sijoittuminen englannin ylioppilaskokeen arvosanaluokkiin

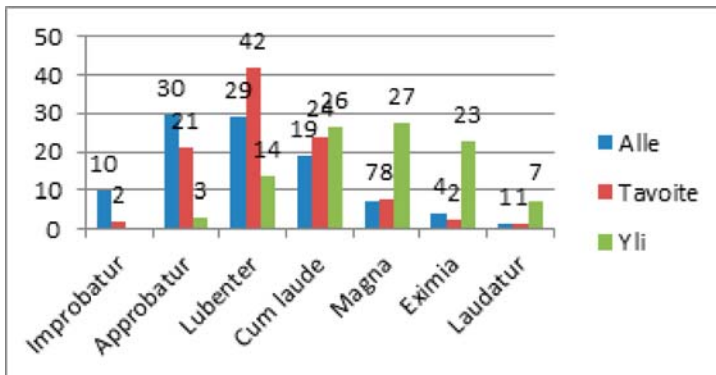
Kuvioista 1 ja 2 ilmenee (χ^2 -testillä analysoituna), että perusopetuksen päättövaiheessa osoitetuilla englannin kielen ymmärtämistaidoilla oli tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,001$) yhteys ylioppilaskokeessa menestymiseen. Luetun ymmärtämisessä tavoitetason ylittäneistä yli kolmannes (35,8 %) saavutti ylioppilaskokeessa

arvosanan *eximia* tai *laudatur*. Kuullun ymmärtämisen osalta ylimpiin arvosanoihin yltäneiden osuus oli vieläkin suurempi (47,8 %). Luetun ymmärtämissä tavoitetason saavuttaneista yli kaksi kolmannesta (69,9 %) sai arvosanan *lubenter* tai *cum laude*. Kuullun ymmärtämisen osalta vastaava osuus oli 56 %. Luetun tavoitetason alittaneista lähes kaksi kolmesta (64,3 %) ylsi korkeintaan arvosanaan *lubenter*, samoin kuin kuullun ymmärtämisen tavoitetason alittaneista (62,5 %). Osaamisen hajonta ylioppilastutkintoarvosanojen sisällä oli kuitenkin varsin suurta päättövaiheen tulosten valossa tarkasteltuna. Perusopetuksen arvosanojen yhteismitattomuus on todettu useissa tutkimuksissa (esim. Hildén, Ouakrim-Soivio & Rautopuro, 2016). Koska lukion opetussuunnitelman perusteissa arvosanaperusteet on kuvattu yhtä avoimesti kuin perusopetuksessakin erittelemättä aineosaamisen ja muiden tavoitteiden suhdetta arvosanan muodostumisessa, samanlainen tulos ei ole lainkaan yllättävä.

Tuottamistaitojen (kuvio 3 ja 4) yhteys englannin ylioppilaskokeessa menestymiseen oli hieman erilainen kuin ymmärtämistaitojen. Perusopetuksen päättyessä tavoitetason ylittäneet oppilaat ylsivät muita yleisimmin arvosanoihin *eximia* ja *laudatur*, mutta tavoitetason saavuttaneet jäivät selkeästi useammin arvosanaan *approbatur* kuin ymmärtämistaidoissa tavoitetason saavuttaneet. Ylioppilaskokeen pistemäärästä lähes kaksi kolmannesta perustuu ymmärtämistaitoihin. Siten on todennäköisempää, että ymmärtämistaidot perusopetuksen lopussa selittävät ylioppilaskoearvosanaa paremmin kuin tuottamistaidot. Kirjoittaminen osoittautui vaativimmaksi taidoksi jo perusopetuksen päättövaiheen arvioinnissa.

Kuvio 3. Puhumisen tavoitetason alittajien, saavuttajien ja ylittäjien sijoittuminen englannin ylioppilaskokeen arvosanaluokkiin

Kuvio 4. Kirjoittamisen tavoitetason alittajien, saavuttajien ja ylittäjien sijoittuminen englannin ylioppilaskokeen arvosanaluokkiin

Kun lisäksi tarkasteltiin yksittäisten osataitojen korrelaatiota englannin ylioppilaskoearvosanaan, havaittiin, että puhetaidon korrelaatio oli heikoin ($r = 0,46$; selitysaste 21 %). Muiden osataitojen korrelaatio ylioppilaskokeen tulokseen oli suunnilleen sama ($0,54 < r < 0,57$; selitysaste 29 % – 32 %). Puhumista mittaava osakoe puuttui ylioppilastutkinnon kielikokeista, joten koearvosana ei antanut tietoa puhumiselle ominaisten taitojen, kuten ääntämisen tai vuorovaikutuksen hallinnasta. Sikäli matala korrelaatio ei ole yllättävä. Ymmärtämistaitojen korkeaa korrelaatiota tutkintoarvosanaan taas selittää se, että ylioppilastutkintoarvosanasta kaksi kolmannesta perustui kuullun ja luetun ymmärtämistehtäviin tai niissä menestymiselle olennaiseen sanaston ja rakenteiden hallintaan.

Oppilaiden käsityksen englannin kielen hyödyllisyydestä, mieluisuudesta ja omasta osaamisestaan olivat perusopetuksen päättöarvioinnissa myönteiset. Jonkin verran eroja ilmeni sukupuolen, jatko-opintosuunnitelmien, vanhempien koulutustaustan ja koulun opetuskielen välillä (ks. tarkemmin Härmälä, Huhtanen & Puukko 2014, 150–161). Käsitysulottuvuuksista vahvimmin eri osataitojen oppimistuloksia selitti käsitys omasta osaamisesta, sen jälkeen englannin kielen kokeminen hyödylliseksi, jatko-opintosuunnitelmat. Lisäksi oppimistuloksia selittivät vanhempien koulutustausta ja koulun opetuskieli. Selitysvaima ja eri tekijöiden keskinäinen järjestys vaihtelivat jonkin verran osataidoittain. (Härmälä, Huhtanen ja Puukko 2014, 171–172.)

Perusopetuksen päättövaiheessa käsitys omasta osaamisesta korreloi vahvimmin ($r = 0,51$; selitysaste 26 %) ylioppilaskokeen arvosanan kanssa. Muiden asenteiden korrelaatio oli huomattavasti pienempi.

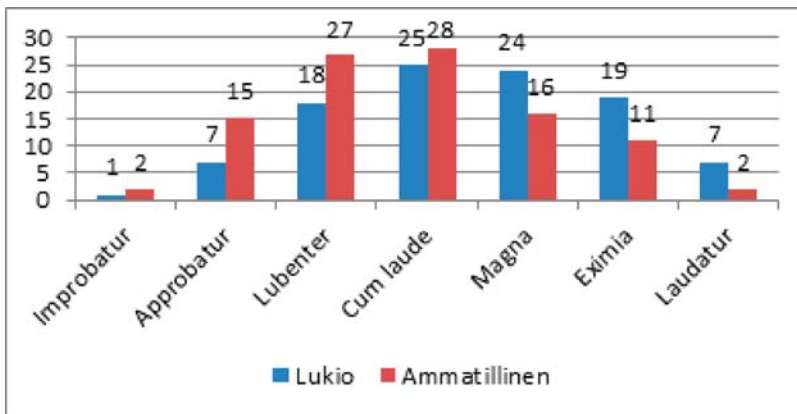
Kielitaidon kehittyminen lukioaikana taustamuuttujien valossa

Perusopetuksen päätteeksi suoritettussa oppimistulosten arvioinnissa havaittiin kielitaidon vaihtelevan tilastollisesti merkitsevästi kaikkien tähän tutkimukseen valittujen muuttujien suunnassa. Lukioon suuntautuvat oppilaat menestyivät keskimäärin paremmin kuin ammatilliseen koulutukseen aikoneet, ja poikien tulokset olivat keskimäärin hiukan paremmat kuin tyttöjen. Ylioppilastaustaisten vanhempien lapset saavuttivat muita parempia tuloksia, ja ruotsinkielisten koulujen oppilaat osasivat englantia paremmin kuin suomenkielisten koulujen oppilaat. (Härmälä, Huhtanen & Puukko 2014).

Seuraavaksi tarkastellaan, miten valitut tasa-arvoulottuvuudet toteutuivat vuonna 2013 arvioitujen oppilaiden lukiopolun päättyessä.

Tyttöjen ja poikien arvosanjakaumien ero (ks. taulukko 1.) oli tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,01$). Pojat menestyivät tyttöjä paremmin, sillä yli puolet pojista (51,5 %) saavutti vähintään arvosanan magna, tytöillä vastaava osuus oli 43 %. Vastaavasti tytöistä noin joka kolmas (32,5 %) ylsi korkeintaan arvosanaan lubenter, pojilla vastaava osuus oli 28 %.

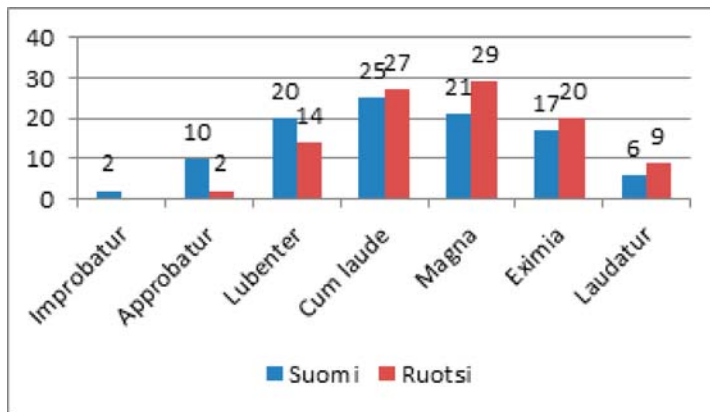
Myös vanhempien koulutustaustan ja ylioppilaskirjoitusten arvosanan välinen yhteys oli selkeä ja tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,001$). Ylioppilaskokeeseen osallistuneista oppilaista lähes kolme neljästä (73,8 %) oli sellaisia, joiden vanhemmista vähintään toinen oli ylioppilas. Perusopetuksen päättövaiheen arviointiin osallistuneiden kaikkien oppilaiden osalta vastaava osuus oli 57 %. Oppilaista, joiden molemmat vanhemmat olivat ylioppilaita, noin kolme viidestä 61,3 % saavutti englannissa vähintään arvosanan magna, ja lähes 11 % arvosanan laudatur. Vastaavasti niistä oppilaista, joiden vanhemmista kumpikaan ei ollut ylioppilas, noin neljä kymmenestä (40,7 %) ylsi korkeintaan arvosanaan lubenter. Ei-ylioppilasvanhempien lapsista arvosanaan magna tai sitä parempaan ylsi noin kolmannes (33,8 %) ja arvosanaan laudatur 2 %.

Kuvio 5. Englannin ylioppilaskokeen arvosanaajakauma jatko-opintosuunnitelmien mukaisesti

Kuten kuvio 5 havaintaan, yli neljännes (25,5 %) lukioon tähdänneistä saavutti arvosanan eximia tai laudatur. Ammatilliseen alun perin aikoneilla vastaava osuus oli 13 %. Ammatillisiin opintoihin aikoneista yli 40 % saavutti arvosanan approbatur tai lubenter, lukioon aikoneilla osuus oli 25 %.

Ruotsinkielisten koulujen menestys ylioppilaskirjoituksissa oli tilastollisesti merkitsevästi ($p < 0,001$) parempi kuin suomenkielisten koulujen (Kuvio 6.) Sama ilmiö havaittiin myös perusopetuksen päättövaiheessa, jolloin ylivoimainen enemmistö ruotsinkielisten koulujen oppilaista ylitti kaikkien osataitojen tavoitetasot jopa kahdella tasoportaalla. Heidän kielitaitonsa oli siis jo tuolloin tuntuvasti parempi kuin suomenkielisten koulujen oppilaiden (Härmälä, Huhtanen & Puukko 2014). Koska koulujärjestelmä muuten on sama sekä suomen- että ruotsinkielisille oppilaille, kyse lienee ensikielen positiivisesta siirtovaikutuksesta sukulaiskielen oppimiseen. Ilmiö on havaittu aiemmin muun muassa Ringbomin (1992) tutkimuksessa.

Kuvio 6. Suomen- ja ruotsinkielisten lukioiden oppilaiden arvosanjakauma englannin kielen ylioppilaskokeessa

Kuviosta 6 ilmenee, että lähes 60 % ruotsinkielisten koulujen oppilaista saavutti vähintään arvosanan magna. Suomenkielisten koulujen oppilaille vastaava osuus oli 44 %. Suomenkielisten koulujen oppilaista lähes kolmannes (31,8 %) ylsi korkeintaan arvosanaan lubenter, ruotsinkielisten koulujen oppilaista vain 16 %.

Perusopetuksen oppimistulosarvioinneissa tutkittiin myös kouluarvosanan yhteyttä kielitaitoon, mikä osoittautui odotuksen mukaiseksi (Härmälä, Huhtanen & Puukko 2014, 90–91). Perusopetuksen päättövaiheessa arvosanan kymmenen saaneista oppilaista joka neljäs suoritti englannin ylioppilaskokeesta laudaturin ja kaksi kolmesta vähintään magnan. Alempien arvosanojen kohdalla hajonta oli huomattavasti suurempaa. Vaikuttaa siltä, että perusopetuksen päättövaiheessa kiitettävät ja erinomaiset arvosanat on annettu selkeämmin kielitaitoon perustuen kuin muut. Aiempi tutkimus on lisäksi osoittanut, että englannin vaatimustaso arvosanojen 8–10 saamiseksi oli korkea jo perusopetuksen päättyessä (Hildén, Ouakrim-Soivio & Rautopuro, 2016).

Ylioppilastutkinnon englannin kielen kokeessa menestymistä tarkasteltiin kootusti regressiomallilla, johon selittäviksi muuttujiksi valittiin perusopetuksen päättövaiheen arvioinnin oppimistulokset, perusopetuksen päättövaiheen kouluarvosana, vanhempien koulutus sekä perusopetuksen päättövaiheessa mitatut asenteet oppiainetta kohtaan (Härmälä, Huhtanen & Puukko 2014). Mallia varten perusopetuksen päättövaiheen oppimistuloksista rakennettiin A-englannin neljästä osataidosta keskiarvomuuuttuja (ENATAito), jonka reliabiliteettikerroin oli varsin korkea (Cronbachin $\alpha = 0,92$; osioiden keskimääräinen korrelaatio

0,75). Regressiomalli laskettiin koko aineistolle sekä sukupuolittain että koulun opetuskielen mukaan (taulukko 2).

Taulukko 2. Eräiden perusopetuksen päättyessä mitattujen tekijöiden regressiokertoimet suhteessa englannin ylioppilaskokeessa menestymiseen

	Koko otos Beta	Sukupuoli		Opetuskieli	
		Pojat Beta	Tytöt Beta	Suomi Beta	Ruotsi Beta
ENATaito	0,52***	0,44***	0,59***	0,50***	0,65**
Arvosana	0,13***	0,14*	0,12**	0,14***	ns
Vanhempien koulutus	0,08**	ns	0,08**	0,08**	ns
Käsitys itsestä oppijana	0,14**	0,18**	0,08**	0,15**	0,16*
Oppiaineen hyöty	-0,07*	-0,11*	ns	-0,09*	ns
Oppiaineesta pitäminen	-0,06*	ns	-0,08*	-0,06*	ns
Selitysaste (r^2)	49 %	42 %	54 %	48 %	56 %

(*** = $p < 0,001$), ** = $p < 0,01$, * = $p < 0,05$, ns = ei merkitsevä)

Kuten taulukon 2 standardoiduista regressiokertoimista (Beta) havaitaan, perusopetuksen päättyessä mitattu englannin kielen taito selitti eniten ylioppilaskokeessa menestymistä. Tämä on luonnollista, koska molemmat kokeet mittaavat yksinomaan aineenhallintaa. Arvosanoissa on mukana myös muita tavoitteita kuten työskentely.

Perusopetuksen päättöarvosana ennusti enemmän tyttöjen kuin poikien ylioppilaskoemenestystä. Suomenkielisissä kouluissa perusopetuksen päättöarvosanan ennusti paremmin ylioppilaskokeessa menestymistä kuin ruotsinkielisissä kouluissa, joissa yhteys ei ollut edes tilastollisesti merkitsevä. Huomattavaa on, että ruotsinkielisten oppilaiden arvosanojen hajonta oli pienempi jo perusopetuksen päättövaiheessa: 70 prosentilla ruotsinkielisten koulujen oppilaista englannin arvosana oli 8–10, kun taas vain 60 % suomenkielisten koulujen oppilaista ylti näihin arvosanoihin. Arvosanoja 6 ja 7 oli annettu huomattavasti enemmän suomenkielisissä kouluissa (34 % vs. 25 %) Heikoimpien arvosanojen 4 ja 5 jakaumissa koulun opetuskielen mukaiset erot olivat pienemmät (suomenkielisissä kouluissa 5 % ja ruotsinkielisissä 4 %). (Härmälä, Huhtanen & Puukko, 2014). Havainto vastaa hyvin ylioppilastutkinnon englannin kielen kokeen arvosanatoimaa kolme vuotta myöhemmin.

Vaikka vanhempien koulutustausta oli tilastollisesti merkitsevä koko aineistossa, se ei selittänyt merkitsevästi poikien eikä ruotsinkielisten koulujen kokelaiden menestymistä englannin ylioppilaskokeessa. Englannin kielen harrastaminen koulun ulkopuolella on tutkimusten mukaan tyypillistä etenkin pojille, mutta tällä harrastuneisuudella on sielläkin vain heikko yhteys vanhempien koulutustasoon (Härmälä, Huhtanen & Puukko, 2014). Asenteista käsitys itsestä oppijana oli merkittävin selittäjä. Sen merkitys oli suurempi pojilla kuin tytöillä. Mielenkiintoista on myös se, että perusopetuksen päättövaiheessa koettu oppiaineen hyödyllisyys tai oppiaineesta pitäminen selittivät ylioppilaskokeessa menestymistä heikosti. Yhteys oli jopa lievästi negatiivinen. Ruotsinkielisten koulujen oppilaiden regressiomallissa tilastollisesti merkitseviä selittäjiä olivat ainoastaan perusopetuksen päättövaiheen osaaminen sekä oppilaan käsitys omasta osaamisestaan.

Regressiomalliin sisällytetyt tekijät selittivät tyttöjen suoriutumista 12 % enemmän kuin poikien. Myös ruotsinkielisten lukioiden kokelaiden osaamisen selittäjänä malli oli 8 % vahvempi kuin suomenkielisten.

Jos perusopetuksen päättövaiheen kielitaidon yhteys ylioppilaskokeen menestykseen jätetään pois regressiomalleista, laskevat selitysasteet lähes 15 % ja tärkeimmäksi selittäjäksi nousee oppilaiden käsitys itsestään oppijana ja toiseksi tärkeimmäksi vanhempien koulutustausta huomattavasti pienemmällä selitysosuudella.

Lukio-opinnot kielitaidon kartuttajana: yhteenvetoa ja suosituksia

Tavoitteena oli tutkia ryhmien välisen tasa-arvon toteutumista lukion päättyessä. Tämä tapahtui analysoimalla sitä, missä määrin perusopetuksen päättövaiheessa osoitettu englannin kielen taito ja asenteet kieltä ja sen opiskelua kohtaan ennustavat menestymistä englannin kielen ylioppilaskokeessa. Tutkimuskysymysten mukaisesti perusopetuksen oppimistulosarviointien tuloksia rinnastettiin ylioppilaskokeen arvosanaan syventävin analyysin. Tämän kaltaista seurantatutkimusta on toistaiseksi tehty hyvin vähän, joten työ antoi tietoa sekä perusopetuksen päättövaiheen arviointien ja niihin liittyvien tekijöiden kuten arvosanan pätevyydestä että lukio-opetuksen tuloksellisuudesta. Seuraavassa esitämme lyhyesti tutkimuksen kuvailevat ja ennustavat tulokset sekä toteamme niistä nousevia jatkotutkimusteemoja.

Kielitaidon karttumista lukio-opintojen aikana voi hahmotella taitotasojen edistymisen kautta. Käytännössä se on kuitenkin mahdollista vain tuottamistaitojen

osalta, joista perusopetuksen päättyessä annettiin suora taitotasoarvio. Puhuminen taas puuttui ylioppilaskokeesta, mutta molemmissa kokeissa mitattiin kirjoittamista. Siinä vuoden 2013 lukioon aikoneista oppilaista 20 % sijoittui tasolle A2, 47 % tasolle B1 ja 28 % tasolle B2 tai ylemmäksi. (Härmälä, Huhtanen & Puukko, 2014). Kevään 2016 englannin ylioppilaskokeen kirjallisessa tuottamisessa A2-tasolle jäi 5 % kokelaista, B1-tasolle sijoittui 50 % ja B2-tasolle 37 % kokelaista. 7 % kokelaista osoitti C-tasoista kirjoitustaitoa (Huhta 2017). Jo viitteellinen rinnastus osoittaa enemmistön englannin taidon parantuneen keskimäärin yhden eurooppalaisen tasoaskelman verran, mikä vastaa laadullista siirtymää konkreettisissa arkitilanteissa selviytymisestä kielialueella asumisen ja opiskelun mahdollistavalle tasolle. Muutoksen hienosyisempi tarkastelu on antoisa jatkotutkimuksen aihe.

Kielellisistä osataidoista puhumista mitanneen osakokeen tulokset perusopetuksen päättövaiheesta asettuivat ylioppilaskokeen arvosanjakaumaan yhtä osuvasi kuin muidenkin osataitojen, mikä osaltaan tukee meneillään olevaa kehitystyötä suullisen osakokeen lisäämiseksi ylioppilastutkinnon kielikokeisiin (OKM, 2017).

Verrattaessa käsillä olevan tutkimuksen tuloksia perusasteen päättöarvioinnin yhteydessä laadittuun vastaavaan regressiomalliin osaamista selittävästä tekijöistä (Härmälä, Huhtanen & Puukko, 2014), havaittiin vanhempien koulutustaustan ja koulun opetuskielen selittäneen saavutettua kielitaitoa molemmissa vaiheissa. Oppilaiden käsitykset, kuten perusopetuksessa tärkeä hyödyllisyyskokemus, näyttivät taas menettäneen merkitystään lukioaikana.

Koulun opetuskielestä kumpuavien erojen tasoittamiseen englannin oppimistuloksissa lukio-opetuksen vaikutusmahdollisuudet ovat rajalliset. Englannin germaanista sukulaiskieltä ruotsia ensikielenään puhuvat ja sillä kielellä opiskelevat hyötyvät kiistatta kielisukulaisuudesta. Luonnollista ja toiminnallista kielenkäyttöä koulussa ja sen ulkopuolella vauhdittaa kuitenkin autenttisen kielenkäytön lisääminen ja monimediaisten digitaalisten oppimisympäristöjen hyödyntäminen kaikissa kouluissa.

Tämän tutkimusten tuloksissa huomattavaa oli, että ylioppilasarvosanojen oletusarvoiseen normaalijakaumaan asettuivat säännöllisimmin ne, jotka olivat jo perusopetuksen päättövaiheessa ylittäneet hyvän osaamisen tavoitetason. Silloisen tavoitetason mukaista osaamista osoittaneet sen sijaan pärjäsivät ylioppilaskokeessa hyvin vaihtelevasti. Myös osaamisen hajonta ylioppilastutkinto-arvosanojen sisällä oli varsin suurta. Lukion kielenopetuksen haaste on opiskelijan lähtötason ja eriyttämistarpeiden tunnistaminen ja keskitasoisten lukion

aloittajien, etenkin tyttöjen, kielitaidon kehityksen tukeminen monimuotoisin opiskeluratkaisuilla, mihin myös lukion opetussuunnitelman uudet perusteet rohkaisevat. Lukion aloittajien arvosanjakauma ei valitettavasti auta suuresti lukion opettajia, koska sen muodostumisperusteet eivät ole yhtenevät. Perusopetuksen arvosanojen yhteismitattomuus on todettu useissa tutkimuksissa (esim. Hildén, Ouakrim-Soivio & Rautopuro, 2016). Vastaava tutkimus lukion päättöarvosanojen validiudesta olisi hyvin tarpeellinen. Lisätutkimusta olisi syytä suunnata myös eri osataitojen kehittymiseen lukion aikana rinnastamalla toisiinsa perusopetuksen päättövaiheessa osoitettu osaaminen esim. kuullun ymmärtämisessä ja sitä mitanneissa ylioppilaskoetehtävissä menestyminen. Tässä tutkimuksessa oli käytettävissä vain englannin ylioppilaskokeen kokonaisarvosana.

Lukion oppimistulosten tutkimusta luonnehtii se seikka, että lukiolaiset ovat jo kertaalleen valikoitunut joukko, minkä voisi olettaa harmonisoivan lukion oppimistuloksia perusopetuksen tuloksiin verrattuna. Toisaalta lukion päättötutkinto suuntautuu nimenomaan erottelemaan kokeilaita kaikissa aineissa palvelukseen jatko-opiskelukohteiden ja työelämän eriytyneitä kyky- ja taitotarpeita. Sikäli tulosten tasalaatuisuus ei ole lukio-opiskelun päätavoite. Yleissivistävä ja julkisin varoin rahoitettu instituutio pyrkii silti didaktisin keinoin auttamaan jokaista opiskelijaansa tavoittamaan parhaan osaamispotentiaalinsa. Siten ryhmien väliset systemaattisia eroja ei tulisi esiintyä, jos lukio-opetus palvelee tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Palataksemme tutkimuksen tavoitteeksi asetettuun tasa-arvon toteutumisen tarkasteluun, joudumme toteamaan, ettei lukio-opetus ollut juurikaan silottanut perusopetuksessa havaittuja tasa-arvoeroja.

Lähteet

- Bourdieu, P. & Nice, R. 1990. *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity Press.
- Bradley, K. 2002. Gender Inequality in Education. International Comparisons. In Levinson, D.I., Cookson, P.W. & Sadovnik, A.R. Jr. (Eds.). *Education and sociology. An encyclopedia* (ss. 295–300). NY: Routledge Falmer.
- CEFR. 2001. *Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment*. Council of Europe: Cambridge University Press.
- Hildén, R. & Takala, S. (2007). Relating descriptors of the Finnish school scale to the CEF overall scales for communicative activities. Teoksessa Koskensalo, A., Smeds, J., Kaikkonen, P. & Kohonen, V. (toim.) *Foreign languages and multicultural perspective in the European context* (ss. 291–300). Reihe: Dichtung-Wahrheit – Sprache Bd.7. Münster: LIT Verlag,

- Hildén, R., Ouakrim-Soivio, N. & Rautopuro, J. (2016). Kaikille ansionsa mukaan? Perusopetuksen päättöarvioinnin yhdenvertaisuus Suomessa. *Kasvatus* 47 (4), (ss. 342–357).
- Hotulainen, R., Rimpelä, A., Hautamäki, J., Karvonen, S., Kinnunen, J. M., Kupiainen, S., Lindfors, P., Minkkinen, J., Pere, L., Thuneberg, H., Vainikainen, M-P, & Wallenius, T. (2016). *Osaaminen ja hyvinvointi yläkoulusta toiselle asteelle. Tutkimus metropolialueen nuorista*. Helsingin yliopisto. Käyttätymistieteellinen tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 398
- Huhta, A. (2017) *Suullinen alustus Ylioppilastutkintolautakunnan kielivaliokunnalle* 17.03.2017. Julkaisematon selvitys.
- Husén, T. (1972). *Social Background and Educational Career. Research perspectives on Equality of Educational Opportunity*. Centre for Educational Research and Innovation (CERI). Pariisi: OECD.
- Härmälä, M. Huhtanen, M. & Puukko, M. (2014). *Englannin kielen A-oppimäärän oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2013*. Julkaisut 2014: 2. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.
- Jaku-Sihvonen, R. (2013). Oppimistulosten arviointijärjestelmistä ja niiden kehittämishaasteista. Teoksessa Räisänen, A. (toim.). 2013. *Oppimisen arvioinnin kontekstit ja käytännöt*. Opetushallitus: Helsinki.
- Kalalahti, M. & Varjo, J.2012. Tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus perusopetukseen sijoittumisessa ja valikoitumisessa. *Kasvatus & Aika*, 6 (1), 39–55
- LOPS (2003). *Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003*. Helsinki: Opetushallitus.
- OKM (2017). *Gaudeamus igitur – ylioppilastutkinnon kehittäminen*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017: 16. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-462-7> [Luettu 19.4.2017]
- Opetushallitus (2004). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. Helsinki: Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/139848_pops_web.pdf. [Luettu 21.03.2013].

Ringbom, H. (1992). On L1 Transfer in L2 Comprehension and L2 Production. *Language Learning*, 42(1), pp. 85–112.

Perusopetuslaki (628/1998).

Vettenranta, J., Välijärvi, J., Ahonen, A., Hautamäki, J., Hiltunen, J., Leino, K., Lähteinen, S., Nissinen, K., Nissinen, V., Puhakka, E., Rautopuro, J. & Vainikainen, M-P. 2016. *PISA15 Ensituloksia: Huipulla pudotuksesta huolimatta*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:41. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79052/okm41.pdf> [Luettu 20.04.2017].

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

Abstract

How well do the learning outcomes at the end of basic education predict the achievement in the Matriculation Examination English test?

The article addresses the impact of upper secondary education in achieving equal learning outcomes in advanced syllabus English. The research questions focus on the correspondence between learning outcomes at the end of basic education and results of upper secondary school leaving examination (the Finnish Matriculation Examination, FME) investigated in relation to certain background variables. The basic education data were gathered in 2013, and the FME data from the same students derive from three successive examination periods in 2015–2016. The best predictor of success in FME turned out to be the language proficiency evidenced at the end of basic education, especially in listening and reading comprehension. The differences in language proficiency, detected at the end of basic education according to gender, plans for future studies, parents' educational level and the language of instruction, persisted in the FME score of advanced syllabus English. The FME score was most prominently explained by the following factors present at the end of basic education: language proficiency, school leaving grade and the students' opinion of their own proficiency. The level and quality of English proficiency advanced as expected during upper secondary education, but group-wise differences in learning outcomes remained rather unchanged.

Keywords

evaluation of learning outcomes, English language education, Matriculation Examination, language teaching